

МЕЃУНАРОДЕН ЦЕНТАР ЗА СЛАВЈАНСКА ПРОСВЕТА - СВЕТИ НИКОЛЕ

«МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД»
(ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

СПИСАНИЕ
на научни трудови

**ДВАНАЕСЕТТА МЕЃУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД“
МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
„ГАВРИЛО РОМАНОВИЧ ДЕРЖАВИН“
СВЕТИ НИКОЛЕ - БИТОЛА**

Година VIII

Број 2

Април 2021

- СВЕТИ НИКОЛЕ, Р. СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА -
- 2021 -

Издавач: Меѓународен центар за славјанска просвета - Свети Николе

За издавачот: м-р Михаела Ѓорчева, директор

Наслов: «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД» (ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

Организационен одбор:

Претседател: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Заменик претседател: д-р Стромов Владимир Јуревич, Русија

Член: м-р Борче Серафимовски

Член: м-р Милена Спасовска

Уредувачки одбор:

Проф. д-р Ленче Петреска - Република Северна Македонија

Проф. д-р Александар Илиевски - Република Северна Македонија

Проф. д-р Мирослав Крстиќ - Република Србија

Проф. д-р Момчило Симоновиќ - Република Србија

Проф. д-р Тодор Галунов - Република Бугарија

Проф. д-р Даниела Тасевска - Република Бугарија

Доц. д-р Хаџиб Салкиќ - Република Босна и Херцеговина

Проф. д-р Татјана Осадчаја - Руска Федерација

Доц. д-р Вера Шунаева - Руска Федерација

Уредник: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Компјутерска обработка и дизајн: Адриано Панајотов, Маја Маријана Панајотова, Стефан Ѓорчев

ISSN (принт) 1857-9299

ISSN (онлајн) 1857-9302

Адреса на комисијата: ул. Маршал Тито 77, Свети Николе, Р. Северна Македонија

Контакт телефон: +389 (0)32 440 330

Уредувачкиот одбор им се заблагодарува на сите учесници за соработката!

Напомена:

Уредувачкиот одбор на списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» не одговара за можните повреди на авторските права на научните трудови објавени во списанието. Целосната одговорност за оригиналноста, автентичноста и лекторирањето на научните трудови објавени во списанието е на самите автори на трудовите.

Секој научен труд пред објавувањето во списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» е рецензиран од двајца анонимни рецензенти од соодветната научна област.

Печати: Печатница и книжарница „Славјански“, Свети Николе

Тираж: 100

МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ
ИСТОК - ЗАПАД
ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА

Д-р Шејнаси Мемети
Јетмир Мемети
Р. Северна Македонија

КОРУПЦИЈАТА КАКО НЕГАТИВЕН СЕГМЕНТ ВО РАЗВОЈОТ НА ДЕМОКРАТИЈАТА ВО ЕДНО ОПШТЕСТВО

АПСТРАКТ: Се поставува една дилема, па и прашање во смисла на тоа, дали воопшто вреди да се зборува или се пишува за корупцијата и митото, ова пред се поради фактот дека и покрај тоа што се зборува и пишува, сепак резултатите изостануваат. Поради тоа, со овој труд ќе се настојува до одреден степен се придонесе до некое ниво, да се детерминираат негативностите, кои влијаат во развојот на едно современо демократско општество. Се работи за една комплексна појава, која е присутна во секојдневниот живот во едно општество, а нејзините носителите се многубројни. Со овој труд ќе се обидеме да докажеме дека појавата на корупцијата во последните три децении на тлото на Р.С.Македонија има претежно криминална позадина, и високо затскриена под плаштот на актуелни политики и организирани криминални групации, кои пак се надоврзани и заштитени од одредена власт, што детерминира негативности во подривање на економската основица, како и нарушување на демократските процеси и интегрирањето на земјата во Европската унија. Во трудот ќе биде даден одговор на прашањата, зашто корупцијата е причина за сите други зла, а воедно се објасни и генезата на корупцијата како закана по развојот на едно демократско општество.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: корупција, мито, криминал, демократско општество, Европска унија, правен поредок, РС Македонија, демократски процеси

CORRUPTION AS A NEGATIVE SEGMENT IN THE DEVELOPMENT OF DEMOCRACY IN A SOCIETY

ABSTRACT: Dilemma arises, even a question in terms of whether it is worth talking or writing about corruption and bribery at all, this is primarily due to the fact that despite what is said and written, the results are still missing. Therefore, this paper will strive to some extent to contribute to some level, to determine the negative aspects that affect the development of a modern democratic society. It is a complex phenomenon, which is present in everyday life in a society, and its numerous holders. With this paper we will try to prove that the emergence of corruption in the last three decades on the territory of North Macedonia has a predominantly criminal background, and hidden under the guise of current policies and organized criminal groups, which in turn are affiliated and protected by a certain government, which in turn contributes to undermining the economy, as well as disruption of democratic processes and the country's integration into the European Union. The paper will provide answers, why corruption is the cause of all other evils, and also explained the genesis of corruption as a threat to the development of a democratic society.

KEYWORDS: corruption, democratic society, European Union, law and order, North Macedonia, democratic processes, threat

ВОВЕД

Пред да навлезам во објаснување на воведните забелешки поврзани со овој труд, сакам да го цитирам цитатот на британскиот историчар Lord Acton, од 1887, поврзан со корупција, кој гласи **„Секоја власт се расипува, апсолутната власт расипува апсолутно“**.

Овој цитат укажува на фактот дека пипците на едно современо зло имаат навлезено во сите пори на едно општество која има заложби за интегрирање во демократски интеграциони процеси. Во самата лествица на најстарите професии во светот од страна на многу автори на прво место е рангирана проституција, потоа шпиунажата, а на трето место е ставена корупцијата, како форма за заработка за егзистенција. Од ова се гледа дека корупцијата е криминална и неморална активност и е стара колку луѓето или стара колку што е старо политичката и економската организираност на човековата цивилизација. Затоа, корупцијата е феномен која ги следи сите општества во сите историски периоди на нивниот развој и се работи за една многу комплексна незамисливо широк и универзален феномен, за која во светската научна литература постојат многу напишани дела и текстови, а и во поново време се продолжува со иста динамика и тоа за една цел, искоренување и сузбивање на истата, а со тоа ќе се придонесе во ослободувањето на демократските општества, посебно оние во транзиција, слободно да дишат и се издигнат во пијадесталот каде им е местот на сите демократски општества, а меѓу нив и РС Македонија. Не е тешко да се најде корупцијата, таа самата ќе не најде, бидејќи прекумерно сегде е присутна. Ова пред се, бидејќи се поврзува со човековите потреби, посебно кога е во прашање економско-социјалната егзистенција, за заштита на здравјето, потреба од вработување, потреба од школување на семејството и се друго што е поврзано со егзистенција, а сето тоа кошта. Заради тоа граѓаните се приморани за реализација на горе наведеното, да пристапат и кон давање, односно плаќање на сите услуги за кои има потреба, а тоа се врши на начин што во одредени институции веќе е практика и се применува секојдневно. Граѓаните во многу општества и држави, а посебно во оние во транзиција, многу често се среќаваат со овие појави, а овие болни појавни форми на корупција се присутни и во декларирани демократски општества. Затоа, корупцијата како фениомен, денес претставува еден од сериозните закани за развојот на демократијата и правната држава. Од ова можеме да подразбираме дека наместо владеење на правото и правните норми, за жал владеат поединци кои се раководени од бенифитите и нивните финансиски интереси. Од ова гледна перспектива корупцијата се појавува како форма на скриени незаконски прераспределби на општествената моќ артикулирана во моќта на власта. Во контекст на ова несомнено е да се истакне дека преку корупцијата и во содејство со други механизми што ги нуди државата, а која е заробена од партиски структури и нивната моќ се приватизира, а се со цел да стане нивен пазарен артикал. Во С.Р.Македонија се јавува како клучен сегмент во насока на обезбедување на одредени јавни услуги и вредности. Затоа корупцијата претставува закана за едно демократско општество, за самата демократија, за правдата и правичноста, со што влијае негативно и во економскиот развој државите. Затоа корупцијата се смета како компллексна криминална појава со заматени граници и многу често е тешко да се направи разлика меѓу злосторникот и жртвата.

1. ОПРЕДЕЛУВАЊЕ И ДЕФИНИРАЊЕ НА ПОИМОТ КОРУПЦИЈА.

Целта на овој труд не е да се дефинираат сите видови или форми на самата корупција, или пак, да се пишува посебно за секоја коруптивна пракса која е присутна во општеството, со оглед дека за тоа не дозволува опсегот на самиот труд. Пред да влеземе во самата суштина на ова метерија да го објасниме потеклото на самиот збор корупција, „корумпиран“, потекнува од латинскиот збор „corruptio“, што значи, расипаност, разврат, изопаченост, подмитување, една од формите на организираниот криминал, општествена негативна појава и значаен социјален проблем, сложен сегмент од приватното и јавното секојдневие во општеството што врши влијание на довербата на граѓаните во интегритетот на државата, во нејзините институции и во носителите на државните и јавните функции.¹

Во врска со дефинирањето ќе бидат опфатени неколку кратки видувања поврзани со определувањето на самата кривично правната одговорност на сторителите на ваквите дела, во кои се вмешани високи јавни и државни функционери и кои несомнено заради тоа се посочени како обвинети или осудени баш за кривични дела од областа на корупцијата, односно злоупотреба на службената положба. Во контекст на ова, во светската литература па и во многу пишани трудови се поставува едно многу суштествено прашање а тоа е: што всушност претставува корупција? Во светот па и во литературата не постои некоја да се рече генерална законска дефиниција за самата корупција или истата да се утврди како посебно кривично дело, со оглед дека корупцијата опфаќа повеќе кривични дела. Интересно е и фактот што Обединетите нации започна поинтезивно да ги развиваат своите програми па и стратегии за борба против корупцијата на меѓународен план во почетокот на 90 години од XX век, кога се донесени неколку резолуции на Економскиот Социјалниот Совет (EKOSOK). Се работи за „Акција против корупција“ со прилог „Прирачник за практичните мерки за сузбивање на корупцијата“ (Резолуција на EKOSOK бр. 1995/14 од 24 јули 1995), „Декларацијата на ОН за корупција и актите на корупција во транснационалните комерцијални активности од 1996 и „Активности против корупцијата,“ кон која во анексот се приклучени „Кодексот на поведење на јавните службеници со препораки за пружање советодавна и техничка помош“ (Резолуција на на Генералното собрание на ОН 50/225 од 19 април 1996 и 51/59 од 12 декември 1996).²

Ковенцијата на ООН против корупција не содржи стриктна дефиниција за вакви кривични дела, меѓутоа во истата Конвенција се наброени кривичните дела кои се поврзани со корупција, а се вметнати и во Кривичниот закон на Р. С. Македонија. Во поширока смисла, корупцијата претставува злоупотреба на службената положба за остварување на незаконска приватна добивка.³ Корупцијата во повеќе законодавства посебно во развиените земји се дефинира како, „нечесен чин и незаконско однесување на лица кои се на високи позиции и имаат моќ и овластувања и како акт има рефлексивна на неморално однесување во општеството кое тие овластувања му ги има доверено.“ Од ова произлегува, а кое нешто не е спорно на глобално ниво е прифатено дека, корупцијата претставува „поткопување на владеењето на правото, легитимноста на самата власт, потоа поткопување на демократските вредности и еднаквото остварувања на правата

1. Кралев.Т. Криминологија-Преглед на основните поими, НИП „Студенски збор“, Скопје, 2004, стр 138.

2. Сулејманов З. „Криминологија“ (второ дополнето издание), (Институт за социолошки и политичко-правни истражувања), Скопје, 2003, стр. 80

3. mk.wikipedia.org/wiki/Korupcija.

о слободите на граѓаните, а како резултат на тоа се разорува економскиот просперитет на земјата, економско-социјалната благосостојба, доведува до зголемување на сиромаштијата, а во тој контекст кај граѓаните се губи довербата према власта и институциите кои се овластени за услужување на истите. Другата форма поврзано со дефинирањето на корупцијата според обемот е т.н. ситна (мала) корупција, што се подразбира злоупотреба на доверената моќ што државата им ја дава на носителите на јавните и службените овластувања што се поврзани со секојдневна работа и контакти со граѓаните кои имаат потреба од добивање на услуги од споменатите функционери кои со поддршка на тие граѓани се дојдени на таквите позиции. Ова пред се случува во образовните институции, здравството МВР (при издавање на лични документи, ПИ, возачка дозвола, лична карта и други). Ова може да се илустрира со посебниот случај познат со кодираното име „Двојник“, во која се опфатени повеќе лица службеници кои ја злоупотребувале службената положба со издавање на фалсификувани ПИ на странски државјани, а за возврат добиле соодветни парични средства. Според Законот за спречување на корупцијата, таа е дефинирана како: „искористување на функцијата, јавното овластување, службената должност и положба за остварување на каква и да било корист за себе или за друг“.⁴

Според проф. Миодраг Лабовиќ, корупцијата може да се дефинира како: „злоупотреба или искористување на јавната функција, положба или должност со пречекорување или неизвршување на доверените јавни овластувања, со цел остварување на лични, приватни или партиски интереси од материјална или нематеријална природа“.⁵

Според Државната програма за превенција и репресија на корупцијата, таа може да се дефинира како: „злоупотреба на сопствената или туѓа положба или функција за стекнување на корист, погодност или предност за себе или друг“.⁶

Советот на Европа пак во врска со корупцијата нуди своја дефиниција која гласи „Под корупција се подразбира подмитување и секоја друга форма на однесување во врска со лицата на кои им се доверени овластувањата во јавниот и приватниот сектор, и кои ги прекршуваат обврските кои произлегуваат од нивниот статус на јавни службеници, приватно вработени, независните агенти или други од тој вид, а насочени према некоја ситуација од придобивање на корист од било каков вид за нив самите или за некој друг“

Светската банка има дадена свои видувања поврзани со дефинирањето на корупцијата, според која: „прифаќање или барање на било каква корист која влијае на удлуките на административецот при склопување на договор во постапка за јавни набавки“⁷

2. ВИДОВИ НА КОРУПЦИЈАТА

Во согласност со општите прифатени толкувањата и дефиницијата за корупција во зависност од областа за одлучување се разликуваат два вида на корупција и тоа: **политичка корупција** - која се одвива во високи разинии е присутна исклучиво помеѓу високите државни функционери, и политичарите кои имаат политичка моќ која ја користат за изигравање на институциите за да доаѓат

4. Закон за спречување на корупцијата („Службен весник на РМ“, 2004).

5. Миодраг Лабовиќ: „Системска корупција и организиран криминал“ – Скопје, стр. 43

6. Државна комисија за спречување на корупцијата – Скопје 2013 година.

7. <http://www.cefi.edu.rs/wp-content/uploads/2016/05/3.-ANALIZA-UZROKA-I-POSLEDICA-KORUPCIJE-U-DRU%C5%A0TVU.pdf>

до реализирање на лична корист. Овој вид на корупција претставува опасност по развојот на демократијата во државата.

Административна корупција - се однесува на административните службеници кои се во понизок ранг, и се задолжени за спроведување на барањата на граѓаните по однос на издавање на јавни и лични документи.

Видовите на корупција професорот М. Лабовиќ ги разделува според критериумите на степенот на нивната позиционираност во ендегените и егзогените зони на криминалот, на граничната линија помеѓу неправото и неморалот, а додека типовите на корупција ги класифицира според степенот на нивната општествена опасност, односно степенот на штетите што ги предизвикуваат врз целокупното општество. Исто така, овој криминален корпус на дела ја означува т.н. „**црна корупција**“, а наспроти неа и „**сивата**“, корупција, може да се зборува и за „бела“, што ги означува оние коруптивни однесувања, што во определени културни средини не се сметат за нормални. Се работи за силна рефлексија на традиција, обичаите и менталитетот на еден народ, додека кај други земји тие не што се во сферата на неморалот, туку и се забранети како деликти.⁸

Исто така во склоп на видовите или типологиите на корупцијата влегува и појавата на непотизмот, кронизмот и протекцијата и други.

2.1. Елементите и карактеристиките на корупцијата

Врз основа на изнесените дефиниции на корупцијата можно е да се дефинираат чинителите, односно елементите на корупција.

Основните елементи на корупцијата се следните: незаконско однесување, склоност кон непотизмот, уценување и проневера, злоупотреба на јавната функција за лични цели, дејствие која е супротна на моралните норми, збогатување без правен основ, губење на довербата во државата и општеството. набавки“. Општествените институции треба да покренат и извршат анализа за обемот, динамиката и штетните последици што се натанати од делувањето на корупцијата, а при тоа повикувајќи ги и граѓаните да се ангажират и дават соодветен допринос во сузбивање на корупцијата. Врз основа на изнесените дефиниции можат да се издвојат следните заеднички карактеристики на корупцијата. Инаку воопштено корупцијата претставува казниво дело, дека е повеќе слојна појава, дека е присутна во сите држави и општества во светот, како дејство на извршување на ова казниво дело по правило се појавува преку злоупотреба на службената положба и овластување, се разбира од страна на носителот на таквите овластувања, дека корупцијата е производ од времето кога се појавува и дека тешко е да се искорени и сузбие, за постоење на корупција неопходно е да постојат две страни, дека едната страна ја врши тој на кога му е потребна услугата, другиот субјект ја врши оној кој сака да ја изврши услугата ама за одреден надоместок, претежно паричен.⁹

Овие се само дел од главните елементи кои укажуваат на постоење на корупција, а елиминирањето на корупцијата, односно погоре изнесените карактеристики, претставува битен сегмент за квалитетен живот во општеството за актуелниот и идниот период.

8. Лабовиќ. М. „Власта корумпира“, „Де Гама“, Скопје, 2006, стр.61

9. <http://www.cefi.edu.rs/wp-content/uploads/2016/05/3.-ANALIZA-UZROKA-I-POSLEDICA-KORUPCIJE-U-DRU%C5%A0TVU.pdf>

3. ПРИЧИНИ ЗА ПОЈАВАТА НА КОРУПЦИЈАТА

Анализа на факторите кои влијаат во појава на корупцијата во едно општество укажува на земјите во кои постојат проблеми поврзани со економскиот и социјалниот развој. Во земјите каде одредени ресурси се ограничени (храна, енергетските капацитети, девизните резерви, слабата економија, ограничениот увоз и извоз), имаат многу поголема стопа на корупција, за разлика од земјите каде овие фактори се на подобро и квалитетно ниво.

Други многу побитни фактори кои влијаат во причините на корупција се лоша состојба во административните и јавните служби, ниските плати, непрофесионализам во јавната администрација, овие се само дел од битните сегменти кои влијаат во зголемување на корупцијата. Битен сегмент е и периодот на процесто на транзицијата, што ги опфати земјите од бившите југословенски републики, меѓу кои и РС Македонија. Во периодот кога се одвиваа тие процеси голем број на фабрики се распадна, дел се продадоа за малку парични средства, дел со разни манипулации се затворени и при тоа голем број на луѓе остана без работа, а од друга страна значаен капитал заврши во рацете на мал број на поединци, што придонесоа да се интензивира корупцијата во овие земји. Ово нешто има придонесено во одсуство на владеење на правото и која опстојува заради одсуството на политичката желба на носителите на власта, потоа морална криза и корална конфузија присутна во општеството, потоа пореметрени вредности на политичкиот систем, што за време на транзиционите процеси ги имаат зафатено погоре споменатите земји, односно и РС Македонија. Во контекст на ова кон наведените причини би спомна и тоа дека според Проф. Камбовски В. Треба да се додадат и некои околности и за РС Македонија, кои по осамостојувањето ја доведоа во состојба на социјална дезорганизација. Тие околности според него се: слабеење на ефикасноста на во откривање на казнивите дела, што доведуваат да истите не бидат откриени, потоа ширење на наркоманијата пред очите на полицајците, неефикасноста на казнената постапка. Во контекст на економската компонента според него опстојува „сивата економија“, што и ден денес е присутна во голем обем, без да има соодветни мерки за потиснување. Значи корупцијата не е изолирана појава која е карактеристична само за земјите во транзиција.¹⁰

4. ПОСЛЕДИЦИТЕ ОД КОРУПЦИЈА

„Секој човек кој има власт е склон да ја злоупотреби, а ја злоупотребува све додека на наидува на некоја граница“, - Šarl Moneskje, Француски политички мислител и филозоф од 18 век. Корупцијата како феномен, претставува штетност и негативност во развојот на демократското општество. Ова доаѓа од фактот што поединци или разни групи, личните интереси ги ставаат над општите интереси што е во спротивност со законските и нормативните акти на државата. Корупцијата негативно влијае во градење на доверба кон законодавната власт, ја губи доверба кон државата, при тоа заканувајќи му се на политичката стабилност на земјата, доаѓа до ширење на коруптивниот менталитет во сите сектори на државната администрација, како и кај носителите на виталните функции на државните институции, како и кај граѓаните тој менталитет се менува во негативна смисла, кога тој се оправдува дека, додека коруптират политичките лидери, зашто и тој да не коруптира, непосредно влијае во зголемување на недовербата кон

10. Сулејманов З., „Криминологија“ (второ дополнето издание), (Институт за социолошки и политичко-правни истражувања), Скопје, 2003, стр.592..

демократскио политички систем,, влијае во поделба на богати и сиромашни, како и негативно влија во странските инвестиции и друго. Од погоре изнесеното елементи, се гледа дека последиците се манифестираат на економски, социјален и политички план. На економски план корупцијата го спречува економскиот раст на земјата во подолг период, на социјален план, се одразува во осиромашнувањето на населението, а на политички план доведува до зголемување на моќта и елитизмот на владеачката класа.¹¹

Погубните ефекти од корупцијата, иако не познават поделби и граници, многу повеќе се рефлектираат во земјите во развој и транзиционите општества, поради низа фактори и тоа: нефункционирањето и слабите институции на правниот, политичкиот и економскиот систем. Во контекст на ова доволно е да се каже дека поради корупција пропаѓале империи, кралски империи, а денес се рушат држави, паѓаат влади,,а политичарите во некои земји не успеваат сериозно да сфатат најсериозно дека корупцијата претставува најголема опасност и закана, за целиот општествен политички систем, но и за нив самите како луѓе што ја презеле одговорноста во „свои раце“ за иднината на земјата.¹²

5. ПОЛИТИЧКА КОРУПЦИЈА

Релевантни меѓународни анализи и документи недвосмислено констатираат дека таму каде што постои широко распространета корупција, државата преку соодветните институции не е во можност делумно или во целост да ги исполнува преземените обврски за остварување и заштита на основните права и слободи на граѓаните. Сепак од сите видови и форми на корупција, најопасен вид сепак, е политичката корупција. Вакво размислување е изградено бидејќи корупцијата е присутна и се јавува во врвот на политичката власт и се надоврзува со центрите поврзани со економската моќ, и на тој начин се создава поврзување помеѓу носителите на две нај силни сегменти на државата, економската и политичката моќ, кои го отвараат патот за големи злоупотреби на јавните функции и непречено брзо збогатување. Кога зборуваме за политичката корупција несомнено се поставува прашањето како да се штитиме од истата. Одговорот на ово прашање објективно треба да се бара од оние кои се длабоко влезени во корупција, а тие се институциите на државата кои согласно законските акти се овластени да ги истите спроведат. Меѓутоа сепак тешко е да се добие соодветен одговор затоа што најголемите и познатите коруптивни активности се преземат токму под превезот на „политичката“ изрека „во согласност со законот“, или се пристапува кон формирање на некоја парламентарна комисија за расветлување на коруптивна активност. Но сведоци сме на ваквите активности на субјектите кои треба да го спроведат законот, дека ако се сака да не се заврши работата се формира т.н. „анкетна комисија“. Во политичката корупција спаѓаат делата кои ги извршуваат високите политички функционери, кои се носители на јавни и државни функции, кои им овозможуваат со искористување на овластувањата и влијанието да обезбедат незаконска заработка. Станува збор за тоа дека во современата литература злоупотребата на моќта доаѓа од власта со цел да се доаѓа до други придобивки, а насочени кон политичките опоненти при тоа користејќи репресивни методи.

11. Сулејманов З., „Криминологија“ (второ дополнето издание), (Институт за социолошки и политичко-правни истражувања), Скопје, 2003, стр.593.

12. Лабовиќ. М. „Власта корумпира“, „Де Гама“, Скопје, 2006, стр.56/57

6. КОРУПЦИЈА ВО МАКЕДОНИЈА

На самиот почеток, би тргнал со најновиот извештај на Transparency International за 2020 година, кога РС Македонија го бележи најнискиот резултат и најниското рангирање на индексот за перцепција на корупцијата од 2001 година, кога првпат бевме рангирани. Во 2020 година, со неизменет број на поени од 2019 година, РС Македонија се наоѓа на 111 место од вкупно рангираните 180 држави. Во овој период голем предизвик беше појавата на Ковид-19 која не претставува само здравствена и економска криза, туку и корупциска криза. Минатата година повеќето влади, како ниту една претходно, и тие со поголем степен на корупција, се помалку способни да се справат со предизвикот. Додека, пак, според државната програма за превенција и репресија на корупцијата, под поимот корупција се подразбира: „злоупотреба на својата или туѓата положба или функција за стекнување на корист, погодност или предност за себе или за друг“.¹³

Околу димензиите на корупцијата во Македонија, Миша Поповиќ изнесува фрапантни податоци и проценки во својата анализа. „Корупцијата е сеприсутна појава во Македонија“. Резултатите од анализата покажуваат дека повеќе од милион возрасни граѓани во Македонија (целокупната возрасна популација се проценува на околу 1,6 милиони) се подложни на корупција. Овие граѓани по прво би се приспособиле на дадена корумпирана ситуација, отколку да ја пријават, а само помалку од една третина од возрасната популација во земјата би поднела претставка. Проценките укажуваат дека речиси секој втор граѓанин, кој имал некаква интеракција со јавните институции, морал да се послужи со поткуп, во форма на подарок, готовина или услуга за услуга. Во РС Македонија, граѓаните имаат можност да пријавуваат случаи на корупција и во канцеларијата на „Транспаренси Интернешенел - Македонија“. Во врска со тие пријави д-р Слаѓана Тасева, посочува за ДВ: „Врз основа на пријавите кои се поднесени од граѓаните во нашата канцеларија можеме да ги издвоиме следниве облици: поткуп, односно, ситна корупција, потоа злоупотреба на службената должност и овластувања, непотизмот (роднинството) и неефикасноста на административните службеници. Платите на администрацијата често се наведуваат како причина за корупција, но, не се основниот мотив за тоа. Постојат многубројни мотиви, а кон корупцијата придонесува и недостигот на механизми за превенција и контрола, како и неефикасноста на институциите за прогон“. Според Д-р Драган Гоцевски, експерт за јавна администрација „Корупцијата во државната администрација сфатена како злоупотреба на службени овластувања за здобивање материјална, или финансиска корист за себе или за блиски, можеме да ја бараме во неколку аспекти од работата на администрацијата. На прво место е т.н. политизација, (би рекол и партизација, списоците за вработување се прават во партиските штабови, за истите не се води сметка за нивниот профил на образование, а при тоа за секое вработување се бара и соодветен паричен надоместок и други услуги, забелешка на авторот на овој труд Ш. Мемети), односно во самиот процес на селекција на административни службеници. Погоре изнесеното заедно со забелешките на авторот на трудот се потврдува и од извештаите за состојбата на Македонија, кои ги објавува Европската Комисија, во врска со што, по однос на вработувањата во државната администрација се добиени критики дека се бележи поголемо влијание на политичките партии (на власт), во врска со ова би го навел примерот со вработувањата преку програмата наречена „рамковни вработувања“, затоа

13. Указ за прогласување на Законот за изменување и дополнување на Законот за спречување на корупцијата.

политичко/партиските вработувања се штетни, бидејќи се врши така да се рече „политичко-партииска дискриминација“, и несомнено критиките упатени од Европската Комисија се наместо.

Во РС Македонија корупцијата посебно завзема замав неколку месеци пред одржување на парламентарните и локалните избори. Во тој период се активираат партиските штабови каде се кројат соодветните листи со нивни активисти, каде добиваат ветување дека доколку се ангажираат и даваат соодветен допринос за нивната партија, дека ќе бидат наградени со вработување, унапредување или други финансиски бенефити. Ваквата практика според досега извршените опсервации не може да се искоренува и истата се повторува при секој изборен процес. Ово нешто претставува своевидна болест во нашата земја и дека има потреба сите чинители во општеството да се мобилизираат и им се стави крај на вакви коруптивни однесување во земјата. Додека Владата „останува на утврдениот курс за остварување на стратемските приоритети на РС Македонија“, меѓу кои е спомената и „бескомпромисната борба против корупцијата и криминалот, како и ефикасно спроведување на правото“. Меѓутоа, сведоци сме дека наназад две три години се случуваат невидени коруптивни скандали и дека сме далеку од реализирање на ветеното, односно сузбивање на овој феномен. Причините за вакви сосотојба треба да се барат во највисоките тела на општеството и дека треба од нив антикорупциската комисија да добие соодветна и квалитетна подршка, посебно околу екипираноста со соодветни професионални и проверени кадри, со обезбедување на соодветни услови за работа и друго. Со институциите што се одговорни за спречување и борба против корупцијата не се раководи ефективно и не се доволно независни да се справат со корупцијата. Во врска со ова, независните и граѓанските организации имаат свои видувања по однос на работата на антикорупциската комисија, дека според нив таа е немоќна ако нема независно судство. Место чување во фиока, неопходно е да се истераат случаите до крај, бидејќи само на тој начин може да се врати довербата во институциите и државата, бидејќи рековме дека корупцијата ја урива правната држава, ги слабеа институциите и ја загрозува демократијата, како темелна вредност создавајќи недоверба меѓу граѓаните. За да се зајакне довербата во државата, потребни се опипливи резултати, како и повеќе пресуди за случаи на корупцијата на високо ниво и конфискација на имот стекнат на криминален начин.

7. ДЕМОКРАТИЈА И КОРУПЦИЈА

Корупцијата, несомнено, е констатирано од многуте автори во светот дека претставува општествено зло кое што го уништува и предизвикува негативни последици врз целокупното функционирање на демократскиот систем, го деградира економскиот напредок и придонесува за зголемување на разочараноста и неизвесноста кај граѓаните. Светската литература изобилува со обиди да се појаснат односите помеѓу корупција и демократијата. Во врска со ова тема се расправало и во Конвенција на ООН против корупцијата, каде се спомнува односот на корупцијата и демократијата. Корупцијата која е присутна и во демократските општества а да не збориме за земјите кои се во процесот на транзиција, го узурпира владеењето на правото, правната и социјалната сигурност и го нарушува системот на демократските вредности, го поткопува економскиот и политичкиот систем, со еден збор, секоја пора во демократското општеството. Императив во работата на владите на зрелите демократии е да

влезат во бескомпромисна борба со корупцијата и организираниот криминал, притоа користејќи ги сите расположливи законски инструменти. Обврска на секоја демократска влада е да преземе и изгради соодветни инструменти за да влезат во бескомпромисна борба со корупцијата и организираниот криминал, а во насока на откривање и превенирање на коруптивни дејствија на носителите на државните функции, со една единствена цел, зачувување на демократските процеси во општеството. Во врска со ова ниту една земја, без оглед на тоа колку е демократска, не е имуна и не може да го избегне и заобиколи феноменот на корупцијата. Се работи за социјално-патолошки феномен со оглед дека ги напаѓа подеднакво сите носители на владините функционери, а пред се политичарите кои мислам дека по однос на коримпираност треба да се стават на првото место на листата на корупција во едно демократско општество. Корупцијата како што и во самиот труд во неколку наврати е спомнато дека ја поткопува националната економија, социјалната и политичката стабилност, со еден збор ги поткопува сите елементи на една демократска земја, и доведува до едно невидено понижување на обичните граѓани односно нивниот глас со кој дошле на високи позиции.

8. БОРБА ЗА СУЗБИВАЊЕ НА КОРУПЦИЈАТА

За време на одбележување на меѓународниот ден за борба против корупција во 2016, претседателот на GRECO-а, Marin Mrcela, изнел дека „борбата против корупција не е само прашање поврзано со донесување на нови закони, туку според него е и етика и однесување на поединецот, што се подразбира промени во срцето и главите на луѓето, а тоа претставува многу тежок изазов“. Сите чинители на системот поседуваат исклучителни потенцијали за да ги апсорбираат политиките кои се однесуваат на општото добро. Од сите нив се очекува да ги стават во функција своите капацитети и да дадат соодветен придонес во борбата против корупцијата во државата.¹⁴

Борбата против корупцијата не може да има добри резултати, ако нема системско справување и вредносен систем кој што ќе биде изграден според европски критериуми, за што е потребна јасно изразена волја на сите политички чинители во државата. Во борбата би се одело и во правец на преземање на мерки према сите оние кои се инволвирани во корупција и се стекнале со незаконски имот и негова конфискација, особено доколку се утврди дека тој имот е стекнат на незаконски начин, или ако неможе да докаже како го има стекнато. Ова пред се бидејќи (бизнисмени, вршители на високи позиции, административци, директори, судии, цариници, јавни обвинители судски вештаци, партиски функционери, политичари, универзитетски професори и други), се стекнуваат со огромен имот, а закое постојат елементи дека до тоа се дојдени на незаконски начин. Во врска со ова во многу земји од регионот (земјите од Западен Балкан, Србија, Хрватска и Црна Гора), имаат донесено или се во фаза за донесување на Закони за испитување на потеклото на имотот. Ова укажува дека многу сериозно е сватена борбата за сузбивање на корупцијата во земјата, а во врска со што ги ангажираат сите субјекти во општеството да работат во ова насока, односно квалитетно спроведување на Законот.

14. <https://www.osce.org/files/f/documents/c/e/479630.pdf>

8.1. Сузбивање на корупција

Сузбивањето на корупцијата треба да се насочи во склоп на рамката на криминална политика, односно политика која ќе се спротивстави на криминалитетот, а со која се подразбира организирана, планска и сеопфатна активност на надлежните органи и другите општествени субјекти, а во насока да се спречи и се откриват коруптивните кривични дела. Во врска со ова секоја земја па и РС Македонија од како ги извршуваат соодветните анализи на етнолошките и феноменолошките форми на корупцијата, во рамките на борбата против криминалитетот пронаоѓа најефикасни методи кои би се примениле во насока на откривање и спречување на кривичните дела кои произлегуваат од коруптивни дејствија. Тргувајќи од политиката за сузбивање на корупцијата, можеме да констатираме дека превенцијата и репресијата како две општи форми и методи кои се во склоп на криминалната политика, се применуваат во спротивставување на корупција и кои содржат низ мерки и активности кои се заснивани на закон. Инаку сузбивањето на корупцијата е долгорочен процес, заснован на соодветни стратегии во борбата против корупцијата а со цел да има резултати во таа борба и нормално квалитетна ефикасност. Битен сегмент на антикорупциско дејствување е преземање на активности со зајакнување на политичката волја за борба против корупција. Во врска со горе изнесеното би го илустрирале со примерот од САД. Имено Претседателот Ѓорџ Вашингтон, по другиот мандат поднел оставка, се поставува прашањето зашто го преземал тој чекор, одговорот е следен, дека тој не се чувствувал како францускиот крал Луј 14-ти, па покасно покасно со соодветен закон е регулирано дека председател може да биде избран на таа функција само два врзани мандати. Слично постапил и другиот председател на САД, Џон Адамс кој го испокарал својот зет во кабинетот зашто му побарал приватна услуга во форма на унапредување. Така има повеќе примери кои укажуваат на тоа дека оснивачите на Америка со невиден ентузијазам и политичка желба се бореле за институцијата како јавно добро и дека тие како функционери се слуги на јавното општо добро, а институциите биле поважни од поединецот. Таквите политики и желби покасно се заштитени со разни закони и механизми против корупција.

ЗАКЛУЧОЦИ

Корупцијата е еден од најзастапените криминални феномени и проблеми со кои се соочуваат сите држави во светот и оние со највисоки демократски вредности и оние кои се во развој и во процесот на транзиција, во која спаѓа и РС Македонија. Од ова произлегува, а тоа го видовме и низ текстовите на овој труд, дека корупцијата не познава граници, ниту етнитети, ниту политички разлики, туку исклучиво за неа е познат „бенефитот.“ Па спрема тоа кога е во прашање корупцијата, никој не е совршен, парата е пријател на сите и интересно е дека пред неа секој подклекува дури и оние најмоќните, што значи никој не може да се одбрани, особено заради нивна лукративност. Зашто треба да се бориме против корупција? Бидејќи корупцијата им дава можност на криминалците, трафикантите на луѓе па и на терористите и терористичките организации, да ги реализираат нивните криминални цели. Корупцијата им ги отвара патиштата за прекршување на човековите права, перење на парите добиени преку коруптивни зделки, и затоа доколку се сплотуваат сите чинители во општеството, а посебно оние кои се во првите редови во ова борба, како и тоа доколку се почитуваат и се применуваат сите законски инструменти вградени во националната програма за сузбивање

на овој феномен, тогаш победата е неминовна над овој криминален сегмент. Но мора да се спомне дека главен носител треба да биде антикорупциската комисија која не работи со полн капацитет и покрај нивните барања за засилување на нивните ресурси, посебно човечките а со тоа и подобрување на другите работни услови. Борбата против корупција треба да преминува од зборови во дело, и да постои добра политичка желба од институциите од централната власт за нејзино сузбивање. Во контекст на ова да се донесе соодветен закон со кој би се спровела ревизија за потекло на имотот на сите функционери, министри, директори и административци од периодот кога во РС Македонија се почнати процесите на транзиција. Со голема контрола се следи процесот за спроведување на постапката за тендери, посебно во министерствата, јавните претпријатие кои се под државна капа, со оглед дека ова форма според анализите се користи за коруптивни одлуки, односно тендерите ги добиваат блиски поединци и компании до власта и политичките партии од кои е формирана власта.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Бошковиќ.М. „Привредни криминалитет“, Факултет за пословни менаџмент-Бар,
2. Побједа, Подгорица, 2009
3. Бошковиќ М. „Организирани криминалитет“, „Матица српска, Унија на факултети
4. Југоисточне Европе, Прометеј, Нови сад, 2009
5. Бошковиќ, М. Актуелни проблеми сузбијања корупције. Београд: Полицијска академија. 2000.
6. Вуковиќ, С. Корупција, регионализација и локална власт. Југословенско удружење за социологију. Београд. Социолошки преглед бр. 1-2/2002.
7. Вујин, М. Значај меѓународне сарадње у борби против корупције. Зборник радова.
8. Привредни криминал и корупција. 2001. стр. 351 -369.
9. Теофиловиќ.Н.„Спречување, откривање и докажување кривичних дела корупције и прања новца“, полициска академија, Белград,2006
10. Игњатович.Ѓ.„Криминологија“, (единаесто изменето издание), Белград, 2011
11. Игњатович.Ѓ.,Шкулич.М.„Организовани криминалитет“, Белград, 2020
12. Камбовски.В. „Организиран криминал“, „2-ри Август С“-Штип, Скопје, 2005
13. Кралев.Т.„Криминологија“, (преглед на основни поими), НИП,„Студенски збор“, Скопје,2004
14. Лабович.М.„Власта корумпира“,„Де Гама“,Скопје, 2006
15. Лабович.М. „Системска корупција и организиран криминал“ – Скопје, 2020
16. Петрович. Б.- Добовшек. Б. „Мреже организираног криминалитета“,Правни факултет универзитета у Сарајево, 2007,
17. Сулејманов.З. „Криминологија“, (второ дополнително издание),Скопје, 2003
18. Сулејманов.З.„Криминологија“, (трето скратено издание), Скопје, 2007
19. E. Kube, U.Storzer undK.J.Timm (Hrsg),Kriminalistik-Handbuch fur Praxis und Winssenschaft, Band II,(J.Kubica Wirtschaftskriminalitat),„Richard Boorberg Verlag“, Stuttgart, Munchen usw, 1994, str.447

20. Закон за спречување на корупцијата („Службен весник на РМ“, 2004)..
21. Указ за прогласување на Законот за изменување и дополнување на Законот за спречување на корупцијата.

Интернет адреси

1. mk.wikipedia.org/wiki/Korupcija
2. <http://www.cefi.edu.rs/wp-content/uploads/2016/05/3.-ANALIZA-UZROKA-I-POSLEDICA-KORUPCIJE-U-DRU%20TVU.pdf>
3. <https://www.osce.org/files/f/documents/c/e/479630.pdf>
4. <https://customs.gov.mk/index.php/sq/2016-08-15-20-09-55/2016-08-15-15-05-6/2884-borbata-protiv-korupcijata-e-zaednichka-aktivno>
5. https://www.fes-skopje.org/fileadmin/user_upload/documents/Predizvici9.pdf